

УДК: 130.2

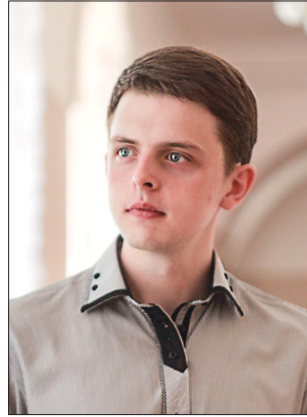
Златислав ДУБНЯК

МОДЕРНА РАДИКАЛІЗАЦІЯ ІСТОРІЇ ЯК ПРОЦЕСУ НАВЧАННЯ

Метою даної розвідки є з'ясування логіки сучасного соціокультурного середовища в межах процесу історії (у контексті досліджень Е. Гіденса, У. Бека, П. Штомпки та З. Баумана). У статті розглядається історія як процес перманентного навчання, а доба модерності осмислюється як радикалізація цього процесу. Виявлено, що історія людської спільноти улаштовує себе через постійну репродукцію та зміну соціальних практик. Відтак феномен навчання може бути окреслений як фундаментальний механізм історії суспільства. Адже будь-яка соціокультурна практика як навчання вирішує проблеми соціального життя: тяжіє до подолання його нереалістичності, некогерентності і недосконалої. З'ясовано, що у такий спосіб історія як процес навчання спрямована до все більшого контролю суспільства над природним та ментальним середовищами. Далі – розкриття специфіки модерної доби як ситуації динамічності, мінливості, множинності, глобальності соціальних практик дає змогу автору стверджувати, що навчання у сучасності є рушієм соціального життя. Більш того, життя у добу модерності слід розуміти як радикальне навчання. Адже ситуація посттрадиціоналізації і втрати ідентичностей вимагає соціокультурної активності для того, аби суспільство могло стабільно зберігати історичний плин. Таке радикальне навчання, активність можуть розумітися у модерності як «колонізація майбутнього», тобто як соціальна довіра і раціоналізація.

Ключові слова: історія, навчання, суспільство, модерність, рефлексивність, соціокультурна практика, динамізм, ідентичність, освіта, «колонізація майбутнього».

У сучасній соціальній теорії існує велика кількість спроб підійти до вирішення питання щодо специфіки сучасного світу. Більшість з таких досліджень зупиняються на поняттях історії, культури, суспільства, аби через їх осмислення наблизитись до створення чіткого образу сучасності. Розробка відповідей на питання щодо природи сучасності – вкрай актуальне завдання, адже кожен звичайний соціальний актор є для самого себе теоретиком. Тобто суспільство завжди будується через втілення конкретних зразків, правил, за якими приховані певні тенденції, логіка. Перебуваючи, з одного боку, під впливом застарілих домінуючих теорій, з іншого – під впливом різноманіття нових оригінальних відповідей, ми

потребуємо самостійного прояснення власної логіки (Бойченко, 2015: с. 147). Аби реалізувати себе як спільноту, необхідним є усвідомлення власної соціокультурної логіки, якою вона є та якою повинна бути (Бойченко, 2009: с. 106). Звернення до одного з парадигмальних бачень у сучасній соціальній теорії (представленого такими видатними дослідниками як: Е. Гіденс, У. Бек, П. Штомпка, З. Бауман) може допомогти нам надалі окреслити власну специфіку у межах історії, та сучасності зокрема.

Усвідомлювати історію як процес навчання – ключова особливість модерного світу, а тому й сучасності. Дивлячись на історію людської спільноти від стародавніх часів до нині, можна помітити тисячолітні процеси соціокультурних змін (Мак-Ніл, 2011: с. 186). Освоєння вогню, вдосконалення знарядь праці, приручення тварин, ускладнення соціальної організації, опанування складної мови, виникнення релігійних вірувань, мистецтва, науки та освіти; згодом перехід до рільництва і скотарства, виникнення ремесел, торгівлі, постання міст-держав із розвинутою ієрархічною і централізованою системою управління. Процес радикальних змін, що розпочався на зорі цивілізації, продовжився до сьогодні. Аналогічно як і довготривалі періоди соціокультурного застою і репродукування визначених взірців життя: вони досі складають серцевину історії людської спільноти.

Проте на початку Нового часу, доби модерності, аналогічно до періоду зародження перших цивілізацій, механізм конституювання історії людської спільноти зазнає значної трансформації. Як вважає Е. Гіденс, основною особливістю людської діяльності завжди була і є рефлексивність, активне утримування зв'язку із надійними підставами (Гіденс, 2005: с. 242). Тобто з культурою: нормами, цінностями, інститутами, звичаями, мораллю, правом (Бойченко, 2011: с. 188). Культура дозволяє людині впевнено діяти у середовищах, які несуть у собі загрозу. Це «утримування зв'язку із надійними підставами» означає два процеси: функціонування і зміни, як пише П. Штомпка. Процес функціонування є репродукцією зразків. Основою репродукції є соціалізація, що полягає в інтерналізації, психічному процесі засвоєння взірців культури, перетворення її зразків в елементи певної індивідуальності у сфері мотивації; та екстерналізації – реалізації цих зразків. Процес зміни своєю основою має інституціоналізацію, тобто нормативні інновації та відхилення від норм (Штомпка, 2005: с. 408). Тобто рефлексивність, утримування зв'язку із надійними підставами, завжди була і є активним процесом (Пролеєв, 2014: с. 13). Навіть складова функціонування, соціалізації є поступовим процесом навчання, тим більше активним процесом є складова змін. Однак у премодерній історії людської спільноти, порівняно

із модерністю, рефлексивність була значно зміщена до полюсу репродукції, тобто функціонування. Аналогічно можна розрізнити періоди до і після неолітичної революції. У добу премодерності радше зміна про-ривалася крізь функціонування, аніж навпаки. Історія була процесом навчання, але таким, що рухається через інтерналізацію та екстерналізацію.

В епоху модерності ж утримування зв'язку із надійними підставами зсувається до полюсу інституціоналізації, тобто зміни, інновації, гнучкого відхилення від непродуктивних зразків життя. Історія людської спільноти ще більшою мірою стає процесом навчання. Адже саме зміна і динаміка певних практик, що спрямована на подальшу експлікацію і реалізацію їх покращених варіантів, і складає сутність процесу навчання, як й історії (Бойченко, 2000: с. 360). Зміни, інновації, відхилення відбуваються саме тому, що, по-перше, існує розрив між певними практиками і реальними шансами їх реалізації, по-друге, існують антиномії, протиріччя, конфлікти у межах структури практик, та по-третє, існують невідповідності між практиками та «ідеалами майбутнього» (Штомпка, 2005: с. 443). Навчання, як механізм історії, особливо модерної історії, спрямоване на подолання цієї нереалістичності, некогерентності і недосконалості соціального життя. Сьогодні залишаються дискусійними питання: чи був перехід від мисливства і збиральництва до рільництва і скотарства успішним проектом навчання? Або ж перехід від феодалізму до капіталізму?

Одначе все ж услід за Штомпкою варто припустити наступне: окрім тенденцій функціонування і тенденцій зміни, існує також метатенденція. Людська спільнота, існуючи у двох середовищах (природи і свідомості) схильна рухатися до все більшого контролю над цими середовищами (через гуманізацію природи і свідомості) (Штомпка, 1996: с. 291). Наприклад, за доби індустріалізму суспільство бере під контроль природу. Але згодом бере під контроль сам же контроль, що виявляється руйнівним. Аналогічно береться під контроль модерний тоталітарний контроль. Як радикальний індустріалізм, так і радикальний тоталітаризм були проектами контролю, зростаючого усунення нереалістичності, некогерентності і недосконалості соціального життя. Ці проекти породив процес перманентного навчання, яким є історія. Однак, що все ж таки зближує феномен навчання та соціокультурну специфіку доби модерності? Чому освіта і наука за модерної епохи зазнають стрімкого розвитку та постають настільки важливими для сучасного світу? Специфіка соціального життя у кожному епоху має свої фундаментальні чинники та особливості. Як показує у власних роботах Гіденс, центральною особливістю сучасних соціальних практик є динамічність. Тенденції со-

ціального життя у сучасності мають зв'язок із модерним способом соціальної організації, що виник у XVII столітті в Європі та поширився на увесь світ своїм впливом (Гідденс, 2011: с. 111). Схопити специфіку модерності, а відтак і сучасності, дозволяє окреслення тих трансформацій, що радикально вплинули на конституювання суспільства.

Ключовим чинником було вищезгадане розширення рефлексивності. Однак йому передували й інші: розділення часу і простору та викорінення. Осмислення цих джерел дає змогу прояснити причини і рушійні сили розриву модерних динамічних форм соціальної організації з премодерними та наблизитися до розуміння взаємозалежності феномену навчання і сучасності (Giddens, 2002: s. 23). Першим і ключовим чинником, що зробив модерність динамічною було розділення часу і простору. На думку Гідденса, час і простір мали відмінне значення для людини премодерності порівняно з тим значенням, яке вони мають для індивіда модерної доби (Гідденс, 1999: с. 110). У премодерному суспільстві людина переживала час і простір у їхньому поєднанні. Як пише британський теоретик, питання «коли?» було пов'язане з питанням «де?» (Гідденс, 2011: с. 130). Приміром, соціальні практики людини феодального суспільства при з'ясуванні точки їхньої локалізації були зв'язані з усвідомленням періоду дня й пори року. При визначенні останніх людина традиційного світу орієнтувалася на природні явища та місцеві варіанти календарів. Саме ж з'ясування часу відтак аналогічно мало референцію до простору, а тому й до місцево закріплених практик.

Однак, як вважає Гідденс, на період XVII століття припадає поширення тенденції дистанціації простору й часу. Розділення простору і часу означало їхню стандартизацію, перетворення їх на пусті форми. Першою порожньою формою став час; відповідно питання «коли?» стало все меншою мірою асоціюватись з традиційними місцевими способами дії, з «простором» місцевих практик. Символом перетворення часу на пусту форму стало винайдення механічного годинника, який визначив чіткі координати з'ясування часу, незалежні від простору. Це координати годинникового циферблату. Індивід модерного суспільства, де механічний годинник набув масового поширення, став усвідомлювати часовість відокремлено від свого конкретного тут-практикування. Водночас із поширенням механічного годинника — цієї емблеми модерності — відбулася стандартизація соціальної організації часу (Гідденс, 2011: с. 131). Масштабна частина світу стала жити за спільним календарем та упорядкованими часовими поясами. Як писав Гідденс: «В сучасних суспільствах зонування нашої діяльності перебуває під значним впливом годинникового часу. Без годинників та точного розподілу в часі різних видів діяльності, а також їхньої координації в просторі індустріалізо-

вані суспільства не могли б існувати. Вимірювання часу годинниками сьогодні стандартизоване на всій земній кулі, що уможливило запровадження складних систем міжнародного транспорту та комунікацій, від яких ми сьогодні залежимо» (Гіденс, 1999: с. 110).

Далі «порожнім» став і простір. «Де?», традиційно зчеплене з «коли?» перестало мати оперття у феноменах природи і календарях місцевого типу. Природня безпосередність була замінена стандартизованими точками опори механізованого годинника, відтак простір дистанціювався від природного «тут» – а тому й від соціального тут-практикування. Простір став порожнім, коли відділився від місця. Життя у просторі для людини премодерного суспільства було присутністю у конкретному фізичному середовищі, осередку конкретних соціальних практик. У модерному суспільстві людина не пов'язує простір із конкретним пунктом позиціонування. Місце стало фантасмагорією (Гідденс, 2011: с. 132). Людське суспільство рухалося до все більш детальної стандартизації, проте простір почав ставати порожнім з відкриттям європейцями інших частин світу, з масштабним відкриттям географічних карт. Отож час і простір стали засобами соціального практикування, що не стільки задають закріпленій алгоритм дії, скільки дають можливості активного визначення такого алгоритму.

Перетворення часу й простору на пусті форми та їхнє дистанціювання спричинилося до утворення процесу, який Гіденс назвав «викоріненням» – другого джерела динамізму модерності. Стандартизація часу і простору радикально змінили швидкість та масштаб форм соціальної організації. Попередні, соціальні практики традиційного суспільства, мали закорінений характер. Способи дії членів премодерних спільнот були пов'язані з місцем – з безпосередністю фізичного осередку та установлених типів поведінки. Локація закорінювала соціальні практики, робила їхню швидкість і масштаб мінімальними. Викорінення соціальних практик з локації, спричинене стандартизацією простору й часу, відкрило можливість їхнього переулаштування (Ковалев, 2000: с. 653). Суспільні відносини людей премодерності більшою мірою організовувалися як відносини співприсутності. Соціальна дія означала такий спосіб поведінки, при якому індивіди орієнтуються один на одного, притім повсякчас контактують один з одним. А уже у добу модерності переулаштовані соціальні практики робили контакт не обов'язковим. Соціальна дія змінила свою природу: неприсутність все більше ставала для неї характерною. Суспільні практики людей модерності переплітали у собі відносини співприсутності та неприсутності, витворюючи нові форми соціальної організації. Викорінення було вириванням суспільних сто-

сунків з локальних контекстів взаємодії і їхнє нове конструювання на неокресленому часі й просторі (Гідденс, 2011: с. 135).

Переконструювання соціальних стосунків, як уважає Гідденс, здійснювалось двома механізмами: символічними системами і експертними системами (разом – абстрактними системами). Символічні системи – це засоби обміну, що можуть переходити з рук до рук, незважаючи на специфічні риси людей і груп, які ними послуговуються. Прикладом таких засобів є гроші. Соціальні практики, що більше не ґрунтуються на локальних осередках або не обмежуються ними, могли постати лише після просторово-часової дистанціації і стандартизації простору й часу; а реальними рушіями перебудови суспільних стосунків стали абстрактні системи. У дійсному сенсі слова «абстрактними» є гроші, адже дають змогу вступати у стосунки людям, віддаленим між собою у просторі та часі. Індивіди, що не перебувають у стосунках співприсутності, можуть використовувати гроші як певну універсальну стандартизовану систему сполучення різних локальних контекстів. Гроші – це засіб розмежування простору і часу за допомогою зчеплення присутності і відсутності (Гідденс, 2011: с. 140). Гроші перетворюють час на порожню форму, адже обмін, який здійснюється за допомогою грошей, більше не потребує присутності обох сторін власників товарів. Гроші дають змогу проводити швидкі операції обміну, відтак суспільними стосунками тепер з'єднуються індивіди, які за локально закорінених умов ніколи б не зустрілися. Система грошей, відзначає Гідденс, існувала й у премодерності, однак справжнього вибухового поширення вона набула у модерному світі.

Другим механізмом викорінення були експертні системи. Це системи виконання знань, на яких тримається організація матеріальних і суспільних середовищ (Гідденс, 2011: с. 142). Такими системами є експерти у машинобудуванні, адвокати, архітектори, лікарі чи науковці. Конструювання соціальних практик нелокального типу стрімко поширюється лише з розповсюдженням експертних знань. Останні дозволяли знаходити такі точки опори у площині повсякденної дії, які б «стискали» час і простір. Приміром поштовхом для виникнення та поширення модерності був розвиток засобів повідомлення, переказу (Giddens, 2002: s. 35). До виникнення модерності спричинилося винайдення друкованого тексту, а значну її радикалізацію викликала інша новація – електронний сигнал. На думку Гідденса, причину значного впливу засобів переказу на соціальні практики слід шукати в загальнопсихологічних особливостях людської рефлексивності. Аналогічно тому як присутність опікуна забезпечує дитині почуття просторово-часової надійності, наявність мови виносить діяльність людини поза безпосередність життєвого досвіду.

Адже мова є головним засобом стандартизації часу і простору. Тому спосіб улаштування практик прямо залежить від засобів переказу, з якими мають справу індивіди. Те, якою мірою засіб переказу спричиняється до зміни просторово-часового відношення, залежить не стільки від змісту «повідомлень», скільки від їхньої форми. Наприклад, у премодерності написані вручну тексти читалися по черзі: книга повинна була переходити з рук до рук. А уже друковані матеріали у модерності могли бути поширені водночас між більшою кількістю читачів. У давнину винайдення папірусу мало наслідком розширення діапазону адміністративних систем, адже його транспорт, упакування і розповсюдження було значно легшим, ніж попередніх засобів. Аналогічно й винайдення друку і електронного сигналу значною мірою спричинилося до формування серцевини модерності: розширеної рефлексивності.

Тож просторово-часова стандартизація і поширення абстрактних систем обумовили розширення рефлексивності, тобто динамізували процес культурної історії людства, вважає Гіденс. Відтак як зазначалося, за розширеної рефлексивності у добу модерності історія людської спільноти ще більшою мірою стає процесом творчого навчання. Якщо у премодерності підставою соціальних практик була традиція, то у модерності соціальне життя ґрунтується на виборі й соціальній творчості. У модерності рефлексивний контроль дії не затримується на фактичних взірцях соціального життя, а конститується у поєднанні з постійним продукуванням нового знання щодо соціальних практик. Для премодерного конституювання суспільства були характерними істинність, рутинність і колективність традиційних соціальних практик, а уже для модерного індивіда конкретна істина, конкретний поведінковий цикл та конкретний колектив перманентно віднаходяться у соціальній творчості (Giddens, 1994: р. 79). Соціальні відносини у премодерності були локальними, дистанціювалися від зовнішньо привнесених чинників, модерні ж соціальні стосунки мають локально-глобальний характер, адже зовнішні впливи є їхньою невід'ємною складовою. Відтак рефлексивність модерності – це контроль дії, в якому креативність починає відігравати ключову роль.

Таке окреслення специфіки епохи модерності повертає нас до вихідної думки. Для (пізньо)модерного індивіда усвідомлювати історію як процес навчання – означає конституювати себе. Історію не тільки як процес великої зміни соціокультурних структур, але передусім як процес творчої зміни структур індивідуальної біографії. Ідентичність модерної людини тісно пов'язана із процесом навчання. Хоча, звісно, слід зауважити, що епоха модерності, особливо пізньої модерності, відома як ситуація кризи ідентичностей. Приміром такий наголос

ставить З. Бауман у своєму діагнозі сучасності. Перетворення місця на фантазмагорію мало наслідком зростання важливості рефлексивного контролю дії, адже об'єкт контролю (усталена традиція впорядкування природи і свідомості) тепер став розмитим (Бауман, 2008: с. 13). Чим є модерна соціальна практика та ідентичність? Що має на неї вплив? Ці питання виникають у модерності, що стурбована непрозорістю соціальних практик та ідентичностей. Там де у премодерності існує конкретний зразок, закорінений локацією, у модерності виникає проблема з визначеністю зразка. Якщо у премодерності традиція забезпечувала обов'язкові, рутинні та загальні поведінкові правила, то у модерності абстрактні системи розмивають фактичність соціальних практик та ідентичностей. Для людської рефлексивності це означає зміну способу улаштування соціального життя; рефлексивність модерності потребує значно більшого ресурсу, аніж просто традиція. Вона повинна мати таке джерело вибору, яке могло б упоратись із всезростаючою множинністю й мінливістю соціальних практик (Beck, Bonss & Lau, 2003: р. 24). Частково таким ресурсом та джерелом вибору стають самі ж абстрактні системи. Приміром така абстрактна система як освіта покликана формувати індивіда як важливу складову суспільства. Однак самі лише абстрактні системи є недостатніми для виникнення індивідуальної ідентичності у тих, хто ними послуговується. Освіта у модерному світі не може бути просто традицією, тобто репродукцією взірців (Пролеєв, 2007: с. 24). Відповідно іншим визначальним ресурсом та джерелом вибору у добу модерності, окрім сприятливих абстрактних систем, стає сам індивід. Освіта постає можливою лише у зчепленні із творчим самонавчанням. Лише творче самонавчання, спрямоване на подолання розриву між певними практиками і реальними шансами їх реалізації, на вирішення антиномій, протиріч, конфліктів у межах самої структури практик, на усунення невідповідності між практиками та ідеалами майбутнього, повертає людям ідентичність, а історії – конститутивну силу.

Навчання в історичну добу модерності є рушієм соціального життя. Навчання у премодерності також відіграє фундаментальну роль у побудові соціального життя. Однак історія як процес навчання у премодерності та як процес навчання у модерності різняться. Культурно-історична діяльність у добу премодерності була навчанням, у якому механізм віри мав своє конститутивне значення. Тоді як опертя на процедуру довіри відрізняє модерну добу. У премодерності людина відтворювала традиційні локальні контексти, не потребуючи у соціокультурному навчанні значного покладання довіри, а уже у добу модерності множинні, мінливі соціальні практики, обтяжені глобальними впливами, ро-

блять довіру ключовим механізмом історії. Далі – уявлення про долю превалює до Нового часу, тоді як з епохи модерності процедура раціонального зважування шансів і ризиків стає поступово переважаючою. Окрім активного покладання довіри, модерність потребує активного вираховування ризиків. Соціальні системи модерності мають своїми невід’ємними аспектами тісно пов’язані між собою принципи довіри та вираховування ризику. Жодне покладання довіри не веде до усталеного утримування довіри без калькуляції ризиків такого покладання. Також і жодна калькуляція ризиків не приводить до остаточних очевидностей, тому й потребує кредиту довіри. Історія як процес навчання є у модерності за висловом Гіденса процесом «колонізації майбутнього»: довіри й калькуляції (Giddens, 2002: s. 153).

У премодерності соціокультурна схема, біографічна оповідь задавалась традицією, що не залишала можливості для поліваріантного майбутнього. Традиція так упорядковувала час, що відтінала доступ до контрфактичних перебігів майбутніх подій. В усіх, навіть виключно традиційних, культурах люди розрізняють минуле, теперішнє та майбутнє і розважають можливі способи поведінки з огляду на їхні наслідки у майбутньому. Але у традиційному світі минуле накладається на майбутнє цілою низкою санкціонованих практик (Giddens, 2002: s. 68). Як уважає У. Бек, у модерному світі контрфактичностей віднаходження соціокультурних пунктів віднесення уже є невіддільним від постійного вибору й соціальної творчості. Існування індивіда у модерності – це боротьба за віднаходження соціокультурних меж повсякденності, а відповідно й самоідентичності, це процес «колонізації майбутнього», процес активного самонавчання (Beck & Beck-Gernsheim, 2002: p. 19).

Отже, історія людської спільноти улаштовує себе через постійну інтерналізацію та екстерналізацію, інновацію і відхилення соціальних практик. Як показали дослідники Е. Гіденс, У. Бек, П. Штомпка та З. Бауман, тенденції функціонування і зміни, репродукції та інституціоналізації рухають процесом суспільного становлення. Тому феномен навчання, що означає практику продуктивної соціокультурної творчості, може бути осмислений як засадничий механізм історії людської спільноти. Адже людська рефлексивна діяльність як навчання тяжіє до усунення нереалістичності, некогерентності і недосконалості соціального життя. Модерна епоха є ситуацією динамічності, мінливості, множинності, глобальності соціальних практик. Відтак навчання у сучасності постає рушійною силою, що впорядковує соціальне життя. Більш того, модерне життя слід розуміти як радикальне навчання. Адже посттрадиційний світ створює ситуацію ризику і непевності. Для їх подолання сучасна людина вдається до «колонізації майбутнього» – процесу ра-

дикального навчання через соціальну довіру і раціоналізацію. Розуміння сучасності як вищеописаної логіки соціокультурного середовища є стрижневою особливістю життя у добу модерності.

Література:

1. Бауман З. *Текучая современность*. – СПб.: Питер, 2008. – 240 с.
2. Бойченко І. В. *Філософія Історії*. – Київ: Знання, 2000. – 723 с.
3. Бойченко М. Історичне становлення інституційних засад критичного мислення: економічний, релігійний, мистецький та віртуальний виміри // *Філософія освіти*. № 2 (17). – К., 2015. – С. 132-152.
4. Бойченко М. І. Системний підхід у соціальному пізнанні: ціннісні та функціональні аспекти. – К.: Промінь, 2011. – 320 с.
5. Бойченко М. Цінності як категорія філософії освіти (соціально-філософський та філософсько-антропологічний ракурси) // *Філософія освіти*. № 1-2 (8). – К., 2009. – С. 99–107.
6. Гидденс Э. *Последствия современности*. – М.: Издательская и консалтинговая группа «Праксис», 2011. – 352 с.
7. Гидденс Э. *Устроение общества: Очерк теории структуризации*. – М.: Академический Проект, 2005. – 528 с.
8. Гіденс Е. *Соціологія*. – К.: Основи. – 1999. – 726 с.
9. Ковалев Л. Д. Э. Гидденс: современный тип социологического теоретизирования // *История теоретической социологии*. В 4-х. т. Т.4. – СПб.: РХГИ, 2000. – С. 625-658.
10. Мак-Ніл В. *Піднесення Заходу. Історія людської спільноти*. – К.: Ніка-Центр, 2011., 960 с.
11. Пролеєв С. Репресивність освіти: вимушена необхідність чи владні зазіхання соціуму? // *Філософія освіти*. № 1 (6). – 2007. – С. 17-27.
12. Пролеєв С. «Суспільство знань» як антропологічна ситуація // *Філософія освіти*. № 1 (14). – 2014. – С. 7-24.
13. Штомпка П. *Социология. Анализ современного общества*. – М.: Логос, 2005. – 664 с.
14. Штомпка П. *Социология социальных изменений*. – М.: Аспект Пресс, 1996. – 416 с.
15. Beck U. & Beck-Gernsheim E. *Individualization: Institutionalized Individualism and its Social and Political Consequences*. – London: Sage, 2002. – 222 p.
16. Beck U., Bonss W. & Lau C. *The Theory of Reflexive Modernization: Problematic, Hypotheses and Research Programme* // *Theory, Culture & Society*. – 2003. – № 20. – pp. 1-33.
17. Giddens A. *Living in Post-Traditional Society* // Beck U., Giddens A. & Lash S. *Reflexive Modernization. Politics, Tradition and Aesthetics in the Modern Social Order*. – Stanford. CA: Stanford University Press, 1994. – pp. 56-109.
18. Giddens A. *Nowoczesność i tożsamość. „Ja” i społeczeństwo w epoce późnej nowoczesności*. – Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2002. – 322 s.

Златислав Дубняк. Модерная радикализация истории как процесса обучения

Цель данной работы: выяснить логику современной социокультурной среды в пределах исторического процесса (в контексте исследований Э. Гидденса, У. Бека, П. Штомпки и З. Баумана). В статье рассматривается история как процесс перманентного обучения, а эпоха модерности осмысливается как радикализация этого процесса. История человеческого сообщества устраивает себя с помощью постоянной репродукции и замены социальных практик. Отсюда феномен обучения может быть очерчен как фундаментальный механизм истории общества. Ведь любая социокультурная практика, будучи обучением, разрешает проблемы социальной жизни: тяготеет к преодолению ее нереалистичности, некогерентности и несовершенства. Таким образом история как процесс обучения направлена ко всё большему контролю обществом природной и ментальной сред. Раскрытие специфики модерной эпохи как ситуации динамичности, изменчивости, множественности, глобальности социальных практик дает возможность утверждать, что обучение в современности – это двигатель социальной жизни. Более того, жизнь в эпоху модерности следует понимать как радикальное обучение. Ведь ситуация посттрадиционализации и потери идентичностей требует социокультурной активности для того, чтобы общество могло стабильно сохранять историческое течение. Такое радикальное обучение, активность могут пониматься в модерности как «колонизация будущего», то есть как социальное доверие и рационализация.

Ключевые слова: *история, обучение, общество, модерность, рефлексивность, социокультурная практика, динамизм, идентичность, образование, «колонизация будущего».*

Zlatyslav Dubniak. History as a Process of Learning: its Modern Radicalization

The aim of this article is to find out the logic of modern sociocultural environment within a historical process (in the context of A. Giddens', U. Beck's, P. Sztompka's and Z. Bauman's researches). The article deals with a history as a process of permanent learning, and the era of modernity is interpreted as the radicalization of this process. A history of the human community constitutes itself through the constant reproduction and changing of social practices. Each society should be understood as a process, which models of social life are being internalizing, externalizing and changing. So the learning could be described as a fundamental mechanism of social history. The phenomenon of learning means the practice of productive sociocultural creativity. The learning solves the social life problems: it tends to overcome unfeasibility, incoherence and imperfection of social life. Thereby a history as the learning process is directed to increase the human control over the natural and mental environments. Therefore discovering of the modern epoch's specificity as a situation of dynamicity, changeability, plurality, globality of social practices allows to assert that the learning is the engine of social life in contemporaneity. Moreover the life in the era of modernity should

be understood as a radical learning. The situation of posttraditionalization and loss of identity requires sociocultural activity so that a society could stably keep the historical course. Such a radical learning, activity could be understood in the modernity as «colonization of the future», in other words as the social trust and the rationalization. Problems of social life in the era of modernity are overcoming by means of the trust and rationalization. In order to ensure control over the natural and the mental environments, an active modern humanity must always deal with the open future. That is to say with the risk and the uncertainty. The ontological security of posttraditional human could be restored only by «colonization of the future», as a necessary condition for further sociocultural construction of reality. In this way contemporary human's understanding of history and the era of modernity is a principal peculiarity of one's social life. It means that the continuity of contemporary social existence is made possible by pointed understanding.

Keywords: *history, learning, society, modernity, reflexivity, sociocultural practice, dynamism, identity, education, «colonization of the future».*

Дубняк Златислав Олександрович – бакалавр філософії Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

E-mail: dubniakzo@gmail.com

Dubniak Zlatyslav Oleksandrovych – bachelor of philosophy at Taras Shevchenko National University of Kyiv.